

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ’NİN DEMOKRASİ İHRACI: SIRBİSTAN’DAKİ YUMUŞAK GÜÇ POLİTİKALARININ ANALİZİ

Öğr. Gör. Dr. Sait YAĞCI¹

ÖZET

Sırbistan’ın temelde Doğu ve Batı Avrupa’nın kesişim noktasında yer alan stratejik bir coğrafi konuma, sosyal ve politik bir öneme sahip olduğu görülmektedir. Nitekim ABD’nin Sırbistan’a yönelik politikalarının da bu stratejik konum ve önem üzerine inşa edildiği anlaşılmaktadır. ABD-Sırbistan ilişkileri incelendiğinde iki taraf arasında siyaset, ekonomi, güvenlik, enerji ve demokratikleşme gibi birçok alanda derin ilişkiler olduğu da bilinmektedir. Ayrıca iki ülke arasındaki ilişkilerin temelinde karşılıklı çıkarlar ve saygıya dayalı bir iş birliği anlayışının etkili olduğu anlaşılmaktadır. Bu araştırmada ABD’nin Sırbistan üzerindeki yumuşak güç unsurları, özellikle Avrupa kurumlarına entegrasyon, hukuk devleti ilkelerinin güçlendirilmesi ve bağımsız medya kurumların oluşturulması kapsamında değerlendirilmiştir. Araştırmada literatür taraması, istatistiki veriler gibi metotlara başvurulmuştur. Araştırmada ABD’nin Sırbistan politikalarının kapsamlı bir yapıya sahip olduğu, ancak bölgedeki farklı dinamiklere rağmen belirlenen programların büyük ölçüde başarılı bir şekilde uygulanabildiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelime: Sırbistan, ABD, Demokrasi, Yumuşak Güç.

¹ Ege Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü Siyasi Tarih Anabilim Dalı, sait.yagci@ege.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2747-3188

THE UNITED STATES' EXPORT OF DEMOCRACY: AN ANALYSIS OF SOFT POWER POLICIES IN SERBIA

ABSTRACT

Serbia is observed to hold a strategic geographical position at the crossroads of Eastern and Western Europe, coupled with significant social and political importance. Indeed, it is evident that U.S. policies toward Serbia are constructed around this strategic position and importance. An analysis of U.S.-Serbia relations reveals deep ties between the two parties across various domains, including politics, economics, security, energy, and democratization. Furthermore, it is understood that the foundation of these relations lies in a collaborative approach based on mutual interests and respect. This study analyzes the elements of U.S. soft power in Serbia, particularly within the framework of integration into European institutions, strengthening the rule of law, and the establishment of independent media institutions. The research employs methodologies such as literature review, discourse analysis, and statistical data. The findings indicate that U.S. policies in Serbia possess a comprehensive structure and, despite varying dynamics in the region, have largely been successfully implemented.

Keywords: Serbia, USA, Democracy, Soft Power

GİRİŞ

Demokrasinin gelişen ülkelerde çeşitli kalkınma kurumları ile desteklenmesi hem ABD dış politikasının çarpıcı bir özelliği hem de en büyük çelişkilerinden biri olarak anlaşılabılır (Nye, 2020). Demokrasi “Amerikalılığın” temel bir unsuru ve ABD’nin dünyadaki rolüne ilişkin ortak bir anlayışa, yurtdışına “özgürlük götürmekle” görevli bir dış politikaya tercüman olan bir misyon anlayışına kaynaklık ettiği iddia edilir. Liderler kimi zaman demokrasi ihracının örnek teşkil ederek gerçekleşeceğini düşünmüş, kimi zaman da güç kullanılarak savunulmuştur. Genellikle bir tamamlayıcı ya da gerekçe olarak, diğer yerel çıkarlar ve uluslararası sistemdeki hırslarla ilişkilendirildi. Bu nedenle, insan hakları ve kadın haklarının geliştirilmesi gibi diğer (evrensel olduğu varsayılan) değerlerle ve serbest ticaretin savunulması gibi diğer süreçlerle inkâr edilemez bir şekilde ilişkilendirilmeye başlandı (Ameli & Kharazmi, 2017). Demokrasinin teşviki sadece düşünsel bir dürtü olmanın ötesinde, yabancı ülkeleri zorlamak ve cezalandırmak ve istikrarlı bir uluslararası düzen inşa etmek için yumuşak ve sert araçları birleştiren “güvenlik ve refah” bağlantısıyla tanımlanan Amerikan temel çıkarlarına da hizmet etti. Bu anlamda, yirminci yüzyılın ortalarından bu yana pekiştirilen Amerikan hegemonik liberal düzeninin içsel bir parçasıdır (Fowler, 2015).

ABD, Soğuk Savaş sonrası dönemde demokrasi teşvikini dış politikasının temel unsurlarından biri haline getirmiştir (Nye, 2020). Bu kapsamda, Balkanlar'daki demokratikleşme süreçleri, özellikle Sırbistan, ABD'nin stratejik ilgi odağında yer almıştır. Sırbistan'da otoriter rejimlerin sona ermesinin ardından ABD, demokratik değerlerin yerleşmesini ve istikrarın sağlanmasını hedefleyen çeşitli programlar yürütmüştür (Önsoy & Baba, 2018). Bu programlar, siyasi reformların desteklenmesi, sivil toplum kuruluşlarının güçlendirilmesi, medya özgürlüğünün teşviki ve hukukun üstünlüğünün tesis edilmesi gibi alanlara odaklanmıştır. Bu çalışma, ABD'nin Sırbistan'da gerçekleştirdiği demokrasi teşvik programlarının hangi alanlara odaklandığını ve bu programlar aracılığıyla nasıl bir etki sağlandığını incelemeyi amaçlamaktadır. Programların içeriği ve sonuçlarına dair kapsamlı bir değerlendirme, bu süreçlerin başarısını ve karşılaşılan zorlukları anlamamıza katkı sağlayacaktır.

Sırbistan örneği ABD'nin demokratik kararlılığının açık bir örneğidir. 1990'ların başındaki Balkan çatışmalarından bu yana ABD, etkilenen bölgede aktif bir rol oynamıştır. Slobodan Milosevic ve Franjo Tudman rejimi düştüğünde, ABD'nin müdahalesi etkilenen bölgenin istikrara kavuşması ve demokratikleşmesi için tek çözüm olarak görülmüş, bu nedenle ABD tüm çabalarını Sırbistan'ın demokratik dönüşümüne yöneltmiştir (Pinna, 2016). Daha sonra da Sırbistan'da demokrasinin yerleşmesi ve istikrara kavuşması için çeşitli önlemler olarak müdahalesini sürdürdü.

Bu çalışma nitel temelli bir çalışma olması nedeniyle, bulgular yalnızca daha fazla sayıda vakaya odaklanan gelecekteki araştırmalarla daha derinlemesine analiz edilmesi gereken genel çıkarımlar üretebilir. Bununla birlikte, Sırbistan'da demokrasinin kurulması, en az üç nedenden ötürü ilginç bir test alanını temsil etmektedir. Birincisi, Sırbistan şu anda demokratikleşme sürecinin son aşamasındadır ve özellikle Avrupa Birliği(AB) demokratik siyasi rejimlerini sağlamlaştırmaktadırlar. Bu çok önemli bir husustur çünkü ABD'nin demokrasiyi teşvikinin etkinliğini değerlendirmek için stratejilerin uygulanmasının üzerinden yeterli zaman geçmesi ve böylece bazı sonuçların ortaya çıkması gerekmektedir. İkinci olarak, Sırbistan'ın demokratikleşmesi, bazı etkili faktörlerin incelenmesine izin veren dikkate değer bilgiler sunmaktadır. Gerçekten de bu ülke diğer Balkan ülkeleri gibi önemli bir coğrafi konuma, tarihsel derinliği olan kültürel kimliklere ve siyasi geçmişe sahiptir; ayrıca eş zamanlı olarak 1992 ve bu yılı takip eden süreçte yılında zorlu bir siyasi değişiklik ve şiddet içeren bir devlet inşası sürecinden geçmişlerdir. Üçüncü olarak, Washington, Sırbistan'da demokratikleşme süreçlerini yoğun bir şekilde desteklemiş olsa da Balkan bölgesindeki diğer ülkelerle karşılaştırıldığında bazı farklılıklar gözlemlenebilir. Özellikle, ABD, Balkan bölgesinin genel istikrarı açısından Sırbistan'ın stratejik önemini dikkate alarak, bu ülkeye yönelik fonları ve stratejileri diğer ülkelere kıyasla genişletmeyi tercih etmiştir.

1. LİTERATÜR TARAMASI

Demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi demokrasinin temel unsurları, yumuşak gücün vazgeçilmez bileşenleridir. Demokratik değerlerin teşviki, bu dış politika unsurları arasında merkezi bir yer işgal etmektedir (Brown, 2001). Bir yumuşak güç aracı olarak demokrasi, diğer uluslar üzerinde önemli bir etki potansiyeline sahiptir. Bir ülkedeki yüksek demokratik standartlar, diğer ülkelerdeki insanların dikkatini çekebilir ve bu değerlerin kademeli olarak benimsenmesine yol açabilir (Dalacoura, 2010). Bu durum, özellikle otoriter rejimlerde daha belirgin bir şekilde görülmektedir; demokratik ideallerin yayılması, halkın benzer bir yönetim yapısına yönelik arzularını uyandırabilir. Ancak, demokratikleşme sürecinin olumsuz sonuçlardan kaçınılması için dikkatle yönetilmesi gereklidir. Dış politika hedefleri ile demokrasi teşvik çabalarının uyumlu olması kritik önem taşımaktadır; aksi takdirde, bu girişimler iç işlere müdahale olarak algılanabilir ve amaçlanan etkilerini zayıflatabilir. Ayrıca, yerel koşulların dikkate alınması gerekmektedir. Demokratikleşme süreçleri ülkeler arasında farklılık gösterdiğinden, standart bir yaklaşım tutarlı sonuçlar doğurmayacaktır. Alıcı ülkelerin benzersiz siyasi ve toplumsal bağamlarını ele alan, özel olarak uyarlanmış stratejiler gereklidir (Finkel, Pérez-Liñán, & Seligson, 2007).

Demokrasinin teşviki, Amerika Birleşik Devletleri'nin dış politikasının merkezi bir unsuru haline gelmiş ve stratejik bir yumuşak güç aracı olarak kullanılmıştır. ABD'nin demokrasi girişimleri, demokratik değerlerin ve kurumların geliştirilmesini hedeflemekte; insan haklarının korunması, hukukun üstünlüğü ve siyasi katılımın artırılmasına odaklanmaktadır. Bu girişimler, ABD'nin küresel etkisini artırmak ve Amerikan değerlerini geliştirmekte olan ülkelere yaymak için bir mekanizma olarak kullanılmaktadır (Nau, 2002).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Scweller (2000), istikrarlı bir uluslararası düzenin tesisinin liberal değerlerin savunulması, ekonomik karşılıklı bağımlılık ve güçlü uluslararası kurumlar üzerine inşa edildiğini savunmaktadır. Bu süreçte demokrasinin teşviki temel bir gerçeklik haline gelmiş ve liberal değerler ABD dış politikasının omurgasını oluşturmuştur. Her ne kadar 20. yüzyılın ortalarında liberal ideallerin değeri bir ölçüde azalmış olsa da, ABD Avrupa'ya verdiği destekle bu ilkeleri yeniden teyit etmiş ve kendisini liberal demokrasinin küresel bir örneği olarak konumlandırmıştır (Schweller, 2000).

Demokrasinin teşvik edilmesinde öne çıkan yöntemlerden biri, dış yardımlara koşullar eklenmesi olmuştur. Örneğin, ABD ve Birleşik Krallık gibi gelişmiş ülkeler, yardım alabilmek için alıcı ülkelere seçim yapmalarını bir ön koşul olarak talep etmektedir. Ancak, Brown (2001), bu yaklaşımın özellikle bağımsız ülkelerin bağlamı yeterince anlamamasından kaynaklanan zorluklarına dikkat çekmektedir. Demokratik kurumların geliştirilmesi, yargı personelinin veya gazetecilerin eğitimi gibi çabalar gösterilmesine rağmen, demokratik olmayan liderler genellikle bağımsız bir yargıyı veya basını benimsemekte direnç göstermektedir.

Carothers (1999), ABD'nin demokrasi teşvikine yönelik eleştirel bir analiz sunarak, bu çabaların iddia edilen başarılarına şüpheyile yaklaşırken, Amerikan dış politikasındaki merkezi rolünü kabul etmektedir. Carothers, bu girişimlerin temel amacının, alıcı ülkeleri güçlü başkanlık sistemleri ve iki meclisli yasama organlarıyla ABD modeline benzer bir şekilde yeniden şekillendirmek olduğunu savunur. Ayrıca, kalkınma ajanslarının başarıyı ölçme konusundaki aşırı güvenine dikkat çekerek, daha incelikli ve kanıta dayalı yaklaşımlar geliştirilmesi gerektiğini vurgular (Carothers, 1999). Daha sonraki çalışmasında (2009), demokrasi teşvikine yönelik iki ana yaklaşımı ayırt eder: seçimler ve sivil haklara odaklanan “politik yaklaşım” ile demokratikleşmeyi uzun vadeli bir süreç olarak gören “kalkınmacı yaklaşım.” Her iki yaklaşımın da bağlama bağlı olarak avantaj ve dezavantajlar taşıdığını ileri sürer.

Ampirik çalışmalar, ABD'nin demokrasi teşviki üzerindeki etkisini daha da aydınlatmaktadır. Finkel, Perez-Linan ve Seligson (2007), 1990 ile 2000 yılları arasında 160 ülkeyi analiz ederek ABD'nin çabalarının demokratik sonuçlar üzerinde önemli bir etki yarattığını tespit etmiştir. Buna karşılık, Knack (2004), genel dış yardım ile demokratik ilerlemeler arasında doğrudan bir ilişki bulunmadığını, ancak yönetim odaklı yardımların olumlu etkiler sağladığını belirtmiştir (Finkel, Pérez-Liñán , & Seligson, 2007). Benzer şekilde, Scott ve Steele (2011), ekonomik yardımdan ziyade kurumsal desteğin demokratikleşmeyi daha etkili bir şekilde teşvik ettiğini öne sürmüştür (Scott & Steele, 2011).

Bölgesel çalışmalar, demokrasi teşvikinin incelikli dinamiklerini ortaya koymaktadır. Dalacoura (2005), 11 Eylül sonrası ABD'nin Orta Doğu'daki çabalarını incelemiş ve insan hakları, yargı reformları ve eğitim alanlarına yönelik hedefli desteklere dikkat çekmiştir. Tahsis edilen mali kaynaklar nispeten mütevazı olmasına rağmen, Bush yönetimi tarafından desteklenen MEPI (Orta Doğu Ortaklık Girişimi) ve BMENA (Genişletilmiş Orta Doğu ve Kuzey Afrika) gibi programlar aracılığıyla bu girişimler önemli etki yaratmıştır (Dalacoura, 2005).

Fowler (2015), ABD yönetimleri arasındaki demokrasi teşvik stratejilerinin, ulusal güvenlik önceliklerine bağlı olarak değişkenlik gösterdiğini vurgular. İnsan hakları ve anayasal yönetim gibi cumhuriyetçi ideallere dayansa da, bu girişimler genellikle ABD'nin ticaret ve ekonomik çıkarlarını genişletme hedefiyle uyumlu bir şekilde yürütülmektedir (Fowler, 2015). Cavell (2002), Amerikan siyasi ve sosyal ideallerine olan derin inancın, “Made in America” demokrasisinin küresel cazibesini artırdığını belirtir (Cavell, 2002). Benzer şekilde, Molnar (2009), ABD'nin demokrasi teşvikinin yumuşak güç aracı olarak işlev gördüğünü, ancak uluslararası arenada söylemleri ile eylemleri arasındaki tutarsızlıkları da sıklıkla yansıttığını öne sürer.

Sonuç olarak, demokrasinin teşviki, ABD dış politikası ve yumuşak güç stratejisinin karmaşık ancak vazgeçilmez bir unsuru olmaya devam etmektedir. Bu girişimlerin başarısı, hedeflerin yerel bağlamlarla uyumlu hale getirilmesine, alıcı ülkelerin özgün ihtiyaçlarının ele alınmasına ve müdahale algılarının dikkatle yönetilmesine bağlıdır. Mevcut zorluklara rağmen, demokratik değerlerin stratejik olarak kullanımı, ABD'nin liberal ideallerin savunucusu olarak küresel algısını şekillendirmeye devam etmektedir.

2. SİRBİSTAN'DAKİ AMERİKAN STRATEJİLERİNİN İNCELENMESİ

ABD'nin Sırbistan'daki öncelikli stratejik çıkarı, Sırbistan'ın AB'ye katılım hedefi doğrultusunda gerekli adımların atılmasına yardım etmek ve başta Bosna-Hersek olmak üzere komşularıyla demokratik, barışık ve daha zengin bir ülke olarak gelişimini sağlamasına yardım etmektir (United States Department, 2021). Ancak, Sırbistan demokratikleşme yolunda önemli zorluklar yaşamaktadır. Sırbistan'ın AB'ye katılım sürecini izleyen yıllık raporlara göre, ifade özgürlüğünün güvence altına alınması, demokratik reformların uygulanması, yargı sistemindeki bozuklukların giderilmesi konusunda önemli reformların yapılması ve organize suç ve yolsuzluklar ile etkin mücadele edilmesi gerektiğinin altı çizilmektedir. Batı destekli reform hareketlerine karşı çıkan güçlere karşı ülkenin direncini güçlendirmek için özellikle ABD ve AB'ye ihtiyaç duyulmaktadır (USAID, 2020). AB'ne katılım sürecinin yavaşlaması, kamuoyunu desteğinin azalmasına neden olmaktadır. Sırbistan'daki insanların özgür ve bağımsız medyaya erişimi azalmakta ve kötü niyetli etkiler ana akım Sırp medyasında sıklıkla yer almaktadır. Ayrıca, Sırbistan, Rusya ve Çin ile siyasi ve ekonomik ilişkilerini derinleştirmeye başladı (Interesse, 2024). Özellikle petrol ve gaz tedarikine ilave olarak Sırbistan, Kosova'nın bağımsızlığına karşı duruşuna verdiği açık destekten dolayı Rusya ile olan ilişkileri her geçen gün iyiye gidiyor (Reuters, 2020).

Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı (USAID)'nın temel hedeflerinden biri, Sırbistan'ın AB'ye katılım sürecini desteklemektir. Bu destek, ülkenin Avrupa kurumları ve değerlerine daha güçlü bir şekilde bağlanmasını sağlayarak, Sırbistan'ın ABD'nin Balkanlar'daki stratejik önceliklerine ve çıkarlarına hizmet eden güvenilir bir ortak haline gelmesine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Sırbistan'ın AB'ye üyeliği aynı zaman da Çin ve Rusya'nın etkisinin ülkede azaltılmasına olanak tanıyacaktır. Sırbistan Cumhurbaşkanı Aleksandar Vucic, Sırbistan'ın AB üyeliğinin hükümetin en önemli amaçlarından biri olduğunu teyit ederken Avrupa Komisyonu'nda genişlemenin AB'nin önceliği olmaya devam ettiğini belirtmiştir (European Commission, 2024). Avrupa Komisyonu'nun Serbia 2024 raporuna göre, Sırbistan'ın AB gerekliliklerini ve standartlarını karşılama konusunda son yıllarda önemli ilerlemeler kaydettiği belirtilmiştir. Bu nedenle Sırbistan için yeni müzakere fasılları açılmıştır (European Commission, 2024). Bununla birlikte, Sırbistan'ın başta insan hakları olmak üzere hukukun üstünlüğü ve medyanın özgürlüğü gibi stratejik yumuşak güç alanlarında hala zorlu reformları hayata geçirmesi gerekmektedir. Sırbistan'da yolsuzluk önemli bir sorun teşkil etmektedir ve özellikle üst makamlarda olmak üzere resmi yolsuzluğun yanı sıra, yasa dışı finans ve terörizmle ilgili global tehditlerle mücadele etme kararlılığını göstermesi gerekmektedir. Kamu görevlilerinin hesap verebilir pozisyonda olması, siyasi süreçlerde şeffaflığın çeşitli kurum ve kuruluşlar ile artırılması ve eski çatışma konularıyla ilgili bölgesel anlaşmazlıkların çözümüne yönelik adımların karşılıklı atılması Sırbistan'ın AB'ye giden süreci hızlandırmasına katkı sağlayacaktır. Bu çabalar özellikle Sırbistan'ın Avrupa-Atlantik güvenlik ilişkilerinde olumlu rol oynayacak, AB üyelik kriterlerini karşılamanın ve insan hakları, hukukun üstünlüğü gibi yumuşak güç değerlerinin AB ve ABD ile uyumlaştırılmasını teşvik etmenin başka bir yolu olacaktır.

ABD'nin yumuşak güç adı altında kalkınma programları Sırbistan'ın sadece devlet kurum ve kuruluşlarının faaliyetlerini güçlendirmeyecek, aynı zaman da Parlamento'nun vatandaşların ihtiyaçlarına cevap veren bağımsız bir hükümet organı olarak hareket kabiliyetini artıracaktır. Dolayısıyla, daha şeffaf bir siyasi süreç meydana gelecek ve sivil toplumun ve Medya'nın karar alma süreçlerinde etkisi artacaktır.

3. BULGULAR

Sırbistan'daki yapısal dinamikleri kısmen ortaya koyan bu çalışma, USAID'in Sırbistan'daki liberal demokrasiye geçişini desteklemek üzere tasarladığı kurumsal ve kültürel programların uygulanmasına ilişkin bir analiz için zemin hazırlamaktadır. Bu analizin bağlamı, kapsamını anlamak için çok önemlidir. Bu değerlendirmeyi desteklemek için USAID'in demokrasiyi teşvik programları ve parlamentoya yardım girişimleri gibi projelerine ilişkin spesifik örneklerle yer verilmiştir. Ancak, belirlenen bu programların genel başarısı veya başarısızlığı ile Sırbistan'nın siyasi sistemi ve toplumu üzerindeki etkilerinin eleştirel bir değerlendirmesi, önemli olmakla birlikte, bu çalışmanın kapsamı dışındadır.

Bu bölüm, USAID'İN Sırbistan'daki gerçekleştirdiği reformların bir analizini sunmakta ve siyasi liberalleşme alanlarının ve projelerini değerlendirmektedir. Sırbistan'da Amerika'nın demokratikleşme ve ekonomik kalkınma politikasına verdiği destek, temelde USAID tarafından yürütülmekte olup, Hazine, Savunma ve Dışişleri gibi diğer departmanlar da bu sürece katılmaktadır. Sırbistan'ın kamu ve özel sektörü ile iş birliği yaparak, USAID'in temel amaçları, Sırbistan mahkemelerinin daha şeffaf ve verimli hale gelmesi, kilit devlet kurumlarının halkın ihtiyaçlarına daha duyarlı olması için kapasite geliştirmesine, iş ortamını iyileştirmesine ve sivil toplumun gelişimine katkıda bulunmaktadır. USAID programları, hukukun üstünlüğü ve yönetim reformlarını teşvik etmeye, özel sektör yatırımlarını artırmaya ve Sırbistan vatandaşları için ekonomik fırsatları genişletmeye devam etmektedir. Bu ifadeler Amerika'nın kurumlarının geçiş taahhüdünü, seçim reformunu ve sosyal ve siyasal kültürel gelişimini sağlama amacının açık bir göstergesidir. Ayrıca bu amaç, USAID'nin demokratik reform politikasının hedeflerinin dört noktada özetlendiği “2020-2025 Country Development Cooperation Strategy”de açıkça görülmektedir. Kısacası, Sırbistan'ın kamu ve özel sektörü ile iş birliği yaparak, Birinci amacı bağımsız medya aktörlerinin uzun vadeli sürdürülebilirliğini sağlamak ve bilgi sektörlerini şekillendiren teknolojik değişimleri takip etmek ve medya kullanımında değişen izleyici tercihlerini dikkate almaktır. İkinci amacı, şeffaf seçimlerin iyileştirilmesini destekleyecek programlar yürütmek ve seçimlerin bütünlüğünü artırmayı hedefleyecektir. Üçüncü amacı, vatandaşları güçlendirerek demokratik reform taleplerini desteklemeyi ve sivil toplumun çıkarlarını hükümetle etkili bir diyalog yoluyla temsil etmelerini sağlamayı amaçlamaktadır ve son hedefi ise ülkede “hukukun üstünlüğü” ile yönetilen profesyonel ve bağımsız bir yargı sistemi oluşturmaktır (USAID, 2020).

2001 yılından bu yana, Amerikan başkanlarının yönetiminde, ABD hükümeti USAID aracılığıyla ve diğer ABD devlet birimlerinin desteğiyle, Sırbistan'ın siyasi liberalleşmesine yönelik çeşitli faaliyetler yürütmektedir. Sırbistan, diğer gelişmekte olan ülkelere farklı bir siyasi sisteme sahip olsa da ABD, bu ülkede de piyasa temelli bir demokrasi geliştirmek için benzer bir strateji izlemektedir. Sırbistan'ın piyasa ekonomisine dayalı demokratik bir sürece geçişi için üç aşama öngörülmüştür. Birinci aşama, insani yardım ve ekonomik kalkınmayı içeriyordu ve 2001'in ilk yıllarında başlayarak 2013'ün ortalarına kadar sürdü. Halen devam eden ikinci aşama, 2013 mali yılında birinci aşamanın yerini alarak ülkenin piyasa ekonomisine dayalı daha demokratik ve siyasi açıdan daha istikrarlı bir yapıya kavuşturulmasını amaçlamaktadır. Bu aşama aynı zamanda üçüncü ve son aşamaya köprü olacak devlet sistemlerinin kurulmasını da içermektedir (USAIDb, 2013). Son aşama ise, “meşru bir hükümet ve piyasa temelli yasal bir ekonomiye sahip bir ortam” geliştirmeyi ve sürdürmeyi hedeflemektedir. USAID belgelerine ve açıklamalarına göre, bu aşama 2020 yılında resmen hayata geçmiştir (USAID, 2020).

Sonuç olarak, USAID'nin Sırbistan'daki faaliyetleri, farklı dönemsel koşullara rağmen, belirli stratejik alt programları desteklemeye devam etmiştir. Bu çerçevede, medyanın daha bağımsız hale getirilmesi, özgür ve adil seçimler için gerekli sistemlerin kurulması ve çoğulcu siyasal yapının gelişiminin teşvik edilmesi temel öncelikler arasındadır. Ayrıca, sivil toplumun güçlendirilmesi yoluyla hükümetin hesap verebilirliğinin artırılması, bağımsız bir yargı sisteminin inşa edilmesi ve yerel ile ulusal düzeyde hesap verebilir yönetim yapılarının oluşturulması suretiyle keyfi yönetimi engelleyen denge ve denetleme mekanizmalarının geliştirilmesi de USAID'nin ana hedefleri arasında yer almıştır.

3.1. Medya

Bağımsız ve özgür medyanın demokratikleşme süreçlerindeki rolü, otoriter rejimlerin etkisinin kırılmasında ve demokratik bir sivil toplumun inşasında kritik bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Sırbistan'da eski Cumhurbaşkanı Slobodan Milošević, medya üzerindeki kontrolünü güç konsolidasyonu, milliyetçilik propagandası ve savaş politikalarının sürdürülmesi için bir araç olarak kullanmıştır. Ancak, bağımsız medya, bu rejimin yıkılmasında merkezi bir rol oynamıştır. Medya profesyonellerine göre, uluslararası yardım, Sırbistan'daki bağımsız medyanın hayatta kalması, gelişmesi ve ulusal düzeyde etkili bir aktör haline gelmesinde kilit bir unsur olmuştur (USAIDc, 2014).

USAID, Sırbistan'da bağımsız bir medya yapısının geliştirilmesini, demokratikleşme süreci için temel bir öncelik olarak değerlendirmiştir (USAIDd, 2014). USAID'nin medya destek politikaları, eski rejimden köklü bir kopuşu sağlamayı, kamusal tartışmayı teşvik etmeyi ve demokratik bir sivil toplumun gelişimini desteklemeyi hedeflemiştir. Bu bağlamda, Sırbistan'daki bağımsız medya geliştirme çabaları, rejim değişikliği ve demokratikleşme süreçlerinin temel bir bileşeni olarak dikkat çekmektedir (USAIDe, 2023).

USAID, hükümetin hesap verebilirliğini artırmak, vatandaşların ihtiyaçlarına yanıt verme kapasitesini geliştirmek, medya sektöründeki sistematik sorunları çözmek, hukuki ve düzenleyici uygulamaları desteklemek ve medya kuruluşlarının finansal bağımsızlığını desteklemek için Sırbistan’da medya sektörüne önem vermiştir. Bu görüş, medya kalkınma programları ve projeleri yürüten proje yüklenicileri ve değerlendirme ekipleri tarafından hazırlanan birçok yıllık değerlendirme ve nihai raporlarda görülmektedir. USAID proje yürütücüleri tarafından Sırbistan üzerine hazırlanan yıllık raporlarda USAID’nin desteği beş temel alan ile sınırlandırılmıştır: teknik destek ve eğitim, hibeler(ar-ge, eğitim ve öğretim vb.), malzeme yardımı, üretim ve finansman desteği. Bu, USAID’nin sorumluluklarına ilişkin aşağıdaki alıntıdan acıka anlaşılmaktadır: “...hükümetin vatandaşların ihtiyaçlarına cevap vermesine yardımcı olmanın yanı sıra hükümeti hesap verilebilir tutmaya yardımcı olmada etkili bir rol oynama, medyanın elverişli ortamının iyileştirilmesi, teknik ve ekipman destek ile beraber Sırp medya politikası ve düzenleyici çerçevenin geliştirilmesi yoluyla yerel, devlet ve bağımsız bir medya kapasitesi meydana getirilmesi” (USAID, 2020).

Medya platformlarının geliştirilmesi ve güçlendirilmesi yoluyla bilinçli vatandaş katılımının teşvik edilmesine USAID’nin Sırbistan’daki önemli alanıdır. Sırbistan’da USAID ve İsveç Uluslararası Kalkınma Ajansı (SIDA) iş birliğiyle hayata geçirilen Medya İnovasyonu girişimi, halkın doğru, adil ve ilgili bilgiye erişimini sağlamaya adanmış dijital medya sağlayıcılarının ekonomik sürdürülebilirliğini artırmayı amaçlamaktadır. Faaliyet Raporuna göre, bu program sadece iş modellerinin değişim ve dönüşümünü kolaylaştırmadı, aynı zaman da iç ve dış finansal kaynaklara erişimi kolaylaştırdı. Aynı zaman da medya alanında teknolojik dönüşümü başlatarak dış yatırımların katkılarıyla medya kuruluşları desteklendi (USAIDe, 2023).

Bu tür projeler sadece halkın katılımını ve doğru ve güvenilir kaynaktan bilgilendirilmesi için değil, aynı zamanda demokratik kurumların dayanıklılığını artırmak için de tasarlanmıştır. Bu sayede bu girişim, USAID’nin Avrupa entegrasyonuna doğru ilerleyen müreffeh, kendine güvenen ve demokratik bir Sırbistan’ı teşvik etme hedefiyle uyumlu hale gelmektedir. USAID tarafından desteklenen radyo ve televizyon programlarının halkın siyasi katılımını kolaylaştırdığı ve alternatif demokratik perspektifler için platformlar sağladığı Sırbistan’daki çabalarla paralellikler kurulabilir. Sırbistan özel vakasında demokratik süreçlerin güçlendirilmesinde ve sivil toplumun geliştirilmesinde medyanın kritik rolünün altını çizmektedir.

3.2. Seçim

Demokratik seçimlerin yapılması ve temsili bir seçim sisteminin ülke içine yerleştirilmesi USAID’nin demokratikleşme sistemindeki bir başka amacını göstermektedir. Sırbistan’da, Uluslararası Seçim Sistemleri Vakfı (IFES) Amerikan hükümetinin demokratik seçimleri destekleme taahhüdünü gerçekleştirmek için USAID tarafından görevlendirilmiştir (USAID, 2020). Sırbistandaki amacını gerçekleştirmek için Seçimlerin idaresini ve seçim sürecinin teknik incelikleri hakkında halkın eğitilmesini desteklemiştir. Sırbistan’da, USAID, IFES ile ‘güvenilir bir seçim yönetiminin geliştirilmesini’ destekleyen projeleri uygulaması için sözleşme yapmıştır.

IFES ‘in iki yıllık Sırbistan’da Siyasi Süreçleri Güçlendirme Faaliyeti (PPSA) projesine ilişkin raporu, projenin hedeflerini detaylandırarak 2020 ulusal seçimlerini desteklemedeki rolünü vurguladı. Raporda, projenin kamu yetkililerine, adaylara, seçmenlere, sandık görevlilerine, gözlemciler ve yeni oluşmakta olan ulusal seçim organına stratejik planlama ve organizasyonel destek konusunda hedefe yönelik yardım sağlayarak adil ve katılımcı seçimler yapılmasını sağlamayı amaçladığı vurgulandı. 21 Haziran 2020’de altı milyondan fazla Sırp vatandaşı parlamento, il ve yerel seçimlerde oy kullanma hakkına sahipti. Bu seçimler, COVID-19 salgınının neden olduğu bir dizi erteleme ardından Avrupa’da düzenlenen ilk ulusal seçimler olması nedeniyle özellikle önemliydi. USAID’nin Sırbistan’daki operasyona ilişkin 2019 yıllık değerlendirmesinde USAID, “Uluslararası Seçim Sistemleri Vakfı (IFES) aracılığıyla [...] 2020’de yapılacak seçimlerin denetlenmesi için doğrudan Seçim ve Siyasi Süreç Güçlendirme Konsorsiyumu ‘na uzman teknik yardım sağladığını” belirtmiştir (ifes.org, 2024).

USAID, Sırbistan’da demokratik yönetişimi ve siyasi süreçleri güçlendirmek için çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Bunlar arasında, siyasi partilerin ve vatandaş gruplarının kapasitelerini artırmak için teknik yardım sağlamak, liderleri ve partileri sorumlu tutmalarını sağlarken organizasyon, iletişim ve vatandaş katılımı becerilerini geliştirmek yer almaktadır. Buna ek olarak USAID, Parlamento’nun gözetim işlevlerini güçlendirmeyi, partiler arası diyalogu teşvik etmeyi ve vatandaşların siyasi süreçlere daha fazla katılımı için mekanizmalar oluşturmayı amaçlayan girişimleri desteklemektedir. Bu çabalar kapsayıcılığı teşvik etmek ve politika yapımının kalitesini yükseltmek için tasarlanmıştır. Seçim sürecinin bütünlüğünü ve şeffaflığını arttırmak amacıyla seçimlerden sorumlu yerel kurumlara da destek verilmektedir. Bu kapsamda, sandık görevlilerinin eğitiminin iyileştirilmesi, sandıklara erişilebilirliğin artırılması, seçmen eğitiminin geliştirilmesi ve halkın seçim sistemine olan güveninin artırılması için Merkez Seçim Komisyonu’na destek verilmektedir. Ayrıca USAID, kampanya izleme metodolojilerini iyileştirmek ve mali gözetim departmanının seçimler sırasında siyasi parti harcamalarını takip etme kapasitesini güçlendirmek için Yolsuzlukla Mücadele Ajansı ile iş birliği yapmaktadır. Bu birleşik çabalar, Sırbistan’ın demokratik süreçlerinde şeffaflığı, hesap verebilirliği ve güveni teşvik etmeyi amaçlamaktadır (USAID, 2020).

Demokratik siyasi partilerin gelişimini destekleme girişi, demokratik yönetişimi güçlendirmeye yönelik daha geniş bir stratejiyi yansıtan yapılandırılmış bir yardım programı aracılığıyla yürütülmüştür. Bu çaba, güçlü taban ağları oluşturmaya, partilerin medya ile etkileşimlerini geliştirmeye ve stratejik planlama yeteneklerini artırmaya odaklanmıştır. Ayrıca etkili mesajların hazırlanması, mali kampanyaların düzenlenmesi ve seçmen katılım faaliyetlerinin genişletilmesi için de destek sağlanmıştır. Ayrıca, program koalisyon kurma stratejileri konusunda eğitim sunarak partileri demokratik bir siyasi ortamda etkin bir şekilde yol almaları ve katkıda bulunmaları için gerekli becerilerle donatmıştır. Bunlara ek olarak program, siyasi partilere, hareketlere, seçilmiş yetkililere ve diğer sivil aktörlere vatandaşların çıkarlarını anlamada ve onlarla iletişimi geliştirmede yardımcı olmak için kamuoyu araştırması yapılmasını da içeriyordu.

Siyasi partilerin ve vatandaş gruplarının kapasitelerinin artırılması için de teknik yardım sağlanmış, liderlerin ve partilerin hesap verebilirliğinin geliştirilmesine odaklanılmıştır. Yerel seçim yönetim organlarına verilen destek, seçim süreçlerinin bütünlüğünü ve şeffaflığını artırmayı amaçlarken, Cumhuriyet Seçim Komisyonu'na verilen hedefli yardım, sandık görevlilerinin eğitimi, seçmen eğitimi, sandıklara erişilebilirliğin artırılması ve seçim sürecine olan güvenin artırılmasına odaklanmıştır. Ayrıca, Yolsuzluğu Önleme Ajansı ile yapılan iş birliği, kampanya izleme metodolojilerini iyileştirmeyi ve seçimler sırasında siyasi parti harcamalarının mali denetimini güçlendirmeyi amaçlamıştır (USAIDf, 2024).

Sırbistan'da amaç, faaliyetlerini sürdürebilmeleri için gerekli operasyonel altyapıyı sağlamaktır. Ülkede amaç, bunların işletilmesi için gerekli operasyonel altyapıyı sağlamaktır. USAID Ülke Kalkınma İşbirliği Stratejisi'nin (CDCS) Sırbistan'a ilişkin yıllık raporunda bu durum iyi bir şekilde ifade edilmiştir: “USAID, vatandaşların siyasi sürece daha fazla dahil edilmesini teşvik etmek için seçmenlere ulaşma uygulamalarının güçlendirilmesi ve parlamento personelinin yasama prosedürlerini etkin bir şekilde uygulama kapasitesinin güçlendirilmesi konusunda seçilmiş yetkililerle birlikte çalışacaktır”. Sırbistan'da Siyasi Süreçlerin Güçlendirilmesi olarak bilinen program, Ulusal Demokratik Enstitü (NDI) ve Uluslararası Cumhuriyet Enstitüsü'nün (IRI) de dahil olduğu Seçim ve Siyasi Süreçlerin Güçlendirilmesi Konsorsiyumu (CEPPS) aracılığıyla uygulanmıştır (USAID, 2020).

Uluslararası Cumhuriyet Enstitüsü (IRI) ve Ulusal Demokratik Enstitü (NDI), siyasi yelpazedeki on bir siyasi parti ve hareketle kapasite geliştirme faaliyetleri yürütmüş, böylece daha fazla siyasi rekabete ve vatandaşlar için daha fazla seçeneğe katkıda bulunmuştur. NDI, vatandaşların öncelikleri, kurumlardan ve siyasi aktörlerden memnuniyet düzeyi, dezenformasyona açıklık, yaklaşan seçimlerle ilgili tutumlar, seçim sonrası beklentiler ve COVID kriziyle ilgili eğilimleri belirlemek için on bir kamuoyu araştırması gerçekleştirdi. Anket sonuçları, paydaşlar tarafından vatandaşların ilgi alanlarına daha iyi yanıt vermek ve siyasi partiler ile kamu kurumlarının kendilerini ilgilendiren konularda daha iyi vatandaş katılımı sağlamak için kullanılmaktadır. IFES, seçim idaresi sunumunun merkezinde yer alan seçim sürecinin temel unsurlarına ilişkin kapsayıcı bir değerlendirme gerçekleştirmiştir. Değerlendirme, seçim idaresini, yönetimini, erişimini ve yargılamasını iyileştirmek için tasarlanmış temel tavsiyeleri belirlemiştir. IFES, bu önerilere dayanarak Merkez Seçim Komisyonu (RIK) ile birlikte çalışarak komisyonun kapasitesini artırmış ve sonuçta seçim süreçlerinin bütünlüğünü artırmıştır. IRI, genç siyasi liderler için bir liderlik akademisi başlattı: Siyasette İleri Liderlik Enstitüsü (ALPI). ALPI şimdiye kadar on bir farklı siyasi partiden 75 genç siyasi lideri bir araya getirerek ortak bir ALPI blogu, YouTube kanalı, aylık bir podcast ve partiler arası bir dizi başka faaliyet başlattı (USAIDf, 2024).

3.3. Siyasal Çoğunluk

Amerikan yönetimleri, halkın hükümeti halkın hükümeti daha hesap verilebilir hale getirmek hemde kendi çıkarlarını temsil etmeye zorlayacak bir sivil alanın geliştirilmesine büyük önem vermişlerdir (usaid.gov.). 2020 yılında yayınlanan Serbia Country Development Cooperation Strategy raporuna göre “ Sürdürülebilir demokratik sistemler için güçlü halk katılımı temel bir unsur olduğundan, bu alt hedef (sub-IR) kapsamında USAID, tüm yönetim seviyelerinde halk katılımını destekleyeceğini belirtmiştir (USAID, 2020). Bu amaçla, hükümet yetkililerinin seçmen gruplarıyla etkileşimde bulunabilmesini sağlayacak sürdürülebilir mekanizmalar oluşturacaktır.

Benzer şekilde Amerikan yönetimi USAID’nin rolünü “ Sırp STK’larına ve kalkınma ajanslarına destek, demokratik ilkeleri teşvik etmek ve toplumsal zorlukları ele almak için sivil toplumu güçlendirmeye odaklanmıştır. Yardım, seçim reformu konusunda diyalogu teşvik etmeyi, vatandaş-resmi iletişimi geliştirmeyi ve büyük şehirlerin dışındaki aktivizmi desteklemeyi içeriyordu. Toplumsal cinsiyet ve azınlık haklarını savunan STK’lar, seçimlerde ve karar alma süreçlerinde kadınların güçlendirilmesine yönelik hibelerin yanı sıra hedefe yönelik destek aldı. Bu çabalar daha kapsayıcı ve aktif bir sivil toplum inşa etmeyi amaçlamıştır.

2012 ve 2020 CDCS raporları incelendiği zaman her iki programda da kadınların STK’ların gelişiminin sivil toplum gelişimi için temel kabul edilmekle birlikte Sırbistan’da özellikle son CDCS’de kadınlara desteğin daha fazla önem verildiği gözlemlenmektedir. Özellikle USAID Kadınların panellere, halka açık toplantılara, STK zirvelerine katılarak yerel ve bölgesel planlamaya daha fazla dahil olmalarına yardımcı olmakta ve kadınların yerel düzeyde seçimlere ve karar alma süreçlerine katılımını teşvik etmek için hibeler sağlamaktadır. Bu duruma örnek olarak USAID’nin sivil toplum programları, kadınların ve azınlık gruplarının siyasi süreçlere dahil edilmesinin artırılmasına yardımcı olmuştur. USAID, 2015-2017 yılları arasında 130 yükselen kadın lidere liderlik eğitimi veren Kadın Liderlik Akademisi’nin kurulmasına yardımcı oldu. Bu katılımcıların yüzde kırkı ilk kez seçildi ya da daha yüksek siyasi makamlara veya partilerinde daha yüksek pozisyonlara geldi. USAID Sırbistan, Sırbistan Kalkınma Ajansı ile ortaklaşa olarak 2013-2018 yılları arasında güney ve güneybatı Sırbistan’dan 48 kadının kendi işlerini kurmalarına yardımcı olmuş ve ekipman satın almaları için hibe sağlamıştır (USAIDc, 2014).

ABD’nin Sırbistan’daki desteği, kadın konularına öncelikli bir odaklanma yerine, toplumun farklı ihtiyaçlarını eşit derecede ele alan bir yaklaşımı benimsemiştir. Bu çerçevede, toplumun genel ihtiyaçlarına yönelik sivil savunuculuk örgütlerinin güçlendirilmesi ve politik farkındalığı artırmayı amaçlayan vatandaşlık eğitimi projeleri temel hedefler arasında yer almıştır. Sivil savunuculuk çalışmaları, demokrasi ve yönetim, hukuk devleti, kadın hakları ve iş dünyası gibi dört ana sektörde faaliyet gösteren STK’ların sürdürülebilirliğini desteklemeye odaklanmıştır. Bu kapsayıcı yaklaşım, vatandaşlık eğitimi projelerinde de kendini göstermiş; toplulukların ortak meselelerini belirlemek için kamuoyu yoklamaları gerçekleştirmelerine, panel ve halk toplantıları düzenlemelerine ve seçilmiş temsilcilerle etkili bir iletişim kurmalarına olanak sağlamıştır.

3.4. Yargı

2012 ve 2020 CDCS raporlarına göre, bağımsız bir yargının geliştirilmesi, Sırbistan'ın siyasi ve ekonomik kalkınması için temel bir unsur olarak kabul edilmiştir. USAID, hukukun üstünlüğünün insan haklarının korunmasını, uyuşmazlıkların yapıcı ve adil çözümünü, toplumsal istikrarı sağladığını ve özelleştirme süreçleri ile yolsuzlukla mücadele için gerekli olduğunu kabul etmektedir. USAID, 2020 yılında yayınladığı Stratejik Raporda, adalete erişimin genişletilmesi ve hükümetin yolsuzlukla mücadele birimlerinin kapasitesinin artırılması yoluyla Sırbistan'da hukukun üstünlüğünün ve denetim mekanizmalarının güçlendirilebileceğini; böylelikle yönetişimin vatandaşların ihtiyaçlarına daha duyarlı hale geleceğini ve hükümetin gücü üzerinde önemli bir denetim mekanizmasının kurulmuş olacağını belirtmiştir. Ayrıca, hukukun üstünlüğünün tutarlı ve öngörülebilir bir şekilde uygulanmasının, kapsayıcı ve geniş tabanlı ekonomik büyüme için gerekli koşulları büyük ölçüde güçlendireceği ifade edilmiştir (USAID, 2020).

Sırbistan'da bağımsız bir yargı oluşturmak için yargı sektörünün profesyonelliğini artırmaya yönelik projeler hayata geçirilmiştir. Bu projeler kapsamında kapasite geliştirme desteği sağlanmış, mahkeme yönetimlerinin verimliliği artırılmış, kurumsal kapasite ve hizmet sunumu desteklenmiştir. USAID'nin yardımıyla Avukatlar İnsan Hakları Komitesi (YUCOM), Sırbistan hükümetine halkın hukuki sorunlarını çözmede ve adalet ihtiyaçlarını karşılamada yardımcı olacak şekilde yargı sistemini ve hizmet sağlayıcıları güçlendirmek, hukukun üstünlüğünü garanti altına almak amacıyla projeler geliştirmiştir. "Herkes İçin Adalet" programı, Sırbistan vatandaşlarının haklarını bilmelerini ve yasaları kullanmalarını teşvik ederek adalet aktörleri ile yerel topluluklar arasında ortaklıklar kurmayı, yenilikçi çözümler sunmayı ve daha iyi hizmetler sağlamayı hedeflemiştir. Sonuç olarak, bu program, adaletin kalitesini ve sunumunu artırmış, mahkeme işlemlerinin şeffaflığını geliştirmiş, böylece direnci artırmış ve USAID'nin Sırbistan'ı daha müreffeh, demokratik, Avro-Atlantik entegrasyonuna ve kendi kendine yeterliliğe bağlı bir ülke haline getirme genel hedefine katkıda bulunmuştur (USAID, 2023).

Sırbistan'daki USAID yargı reformu, hukukun üstünlüğünün tutarsız ve eşitsiz uygulanması ile yolsuzluğun yaygınlığına odaklanmıştır. İnsan haklarının korunmasını sağlayan, uyuşmazlıkların yapıcı ve adil bir şekilde çözülmesine olanak tanıyan bir adalet sistemi, bir hükümetin vatandaşlarına sunabileceği en temel hizmetlerden biri olarak değerlendirilmiştir. Adalete erişimin genişletilmesi ve hükümetin yolsuzlukla mücadele birimlerinin kapasitesinin artırılması yoluyla Sırbistan'da hukukun üstünlüğünün güçlendirilmesi halinde, yönetimin vatandaşların ihtiyaçlarına daha duyarlı hale geleceği ve hükümetin gücü üzerinde önemli bir denetim mekanizmasının oluşturulacağı belirtilmiştir. Demokratik kurumların oluşturulması kapsamındaki programlar, daha etkili ve tarafsız bir mahkeme sistemi kurarak yargı kapasitesini geliştirecek ve bağımsız devlet kurumlarının denetim işlevlerini yerine getirme yeteneklerini güçlendirecektir (USAID, 2023).

SONUÇ

USAID'nin Sırbistan'daki çeşitli alanlarda yaptığı faaliyetler, Joseph Nye'nin 1990'lı yıllarda oraya koyduğu yumuşak güç kavramı çerçevesinde, dış yardımların bir ülkenin demokratikleşme süreçlerine olan kritik önemini açıkça ortaya koymaktadır. Nye'nin yumuşak güç tanımına göre, bir aktörün veya kurumun sert güç araçları kullanmak yerine cazibe, değerler ve iş birliği yoluyla etki yaratması dış yardım programlarının demokratik dönüşüm süreçlerinde önemli bir unsur haline getirmektedir. Bu bağlamda, USAID'nin Sırbistan'da yaptığı yardım faaliyetleri demokratikleşmeyi teşvik etmesine ilave olarak toplumun temel değerlerini ve yönetim sistemlerini güçlendiren bir çekicilik unsuru taşımaktadır. Demokratikleşme bağlamında, USAID'nin kamu yönetiminde hesap verilebilirlik ve şeffaflık sağlama, mevcut düzenlemeleri halkın ihtiyacına cevap verecek biçimde iyileştirme çabaları dış yardımların demokratik yönetim üzerinde nasıl doğrudan bir etki yarattığını göstermektedir. Bu yardımlar, yalnızca teknik kapasiteyi artırmakla kalmamakta, aynı zamanda hesap verebilirlik, şeffaflık ve iyi yönetim gibi demokratik değerlerin benimsenmesini kolaylaştırmaktadır. Bu tür reformlar, demokratikleşme süreçlerinde dış yardımların katalizör rolünü vurgulamaktadır.

Bağımsız medyanın desteklenmesi ve güçlendirilmesi, USAID'nin dış yardımlarının demokratikleşme üzerindeki etkisini açıkça göstermektedir. Medyanın daha geniş kitlelere ulaşabilmesi için yenilikçi e-platformların geliştirilmesi, finansal sürdürülebilirliğin sağlanması ve iş modellerinin iyileştirilmesi, basın demokratik değerleri yaymada oynadığı kritik rolü güçlendirmektedir. Bu tür yardımlar, vatandaşların bilgiye erişimini artırarak, bilinçli bir kamuoyu oluşturulmasına ve hesap verebilir bir yönetim talebine olanak sağlamaktadır. Sivil toplumun kapasitesinin artırılması ve vatandaşların toplumsal değişim yaratma becerilerinin geliştirilmesi, dış yardımların toplum temelli demokratikleşme süreçlerine olan etkisini gözler önüne sermektedir. Bu çabalar, demokratik değerlerin tabanda güçlenmesini sağlarken, toplulukların kendi ihtiyaçlarını etkin bir şekilde savunmasına ve katılımcı bir yönetim anlayışının yayılmasına olanak tanımaktadır. Benzer şekilde, siyasi çoğulculuğun teşvik edilmesi ve seçim süreçlerinin şeffaflığının artırılması, dış yardımların demokratikleşme süreçlerinde uzun vadeli etkiler yaratan bir araç olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, USAID'nin Sırbistan'daki dış yardımları, Joseph Nye'nin yumuşak güç kavramı ile uyumlu bir şekilde, demokratikleşme süreçlerini destekleyen ve hızlandıran güçlü bir model sunmaktadır. Demokratik değerlerin cazibesiyle hareket eden bu yardımlar, Sırbistan'da yalnızca teknik gelişim sağlamamakta, aynı zamanda toplumsal ve siyasal dönüşüme katkıda bulunmaktadır. Bu faaliyetler, dış yardımların demokratikleşme üzerindeki etkisini ve bu yardımların sürdürülebilir kalkınma, iyi yönetim ve vatandaşların güçlendirilmesi açısından nasıl bir araç olarak kullanılabileceğini açıkça göstermektedir. Gelecekteki çalışmalar, dış yardımların demokratikleşme üzerindeki uzun vadeli etkilerini daha kapsamlı bir şekilde analiz edebilir. Yardım programlarının yerel bağlamlarda nasıl etkili bir şekilde uygulanabileceği ve yumuşak güç stratejilerinin farklı sosyal-politik ortamlarda nasıl uyarlanabileceği, bu tür yardımların etkinliğini artırmaya yönelik yeni stratejiler geliştirilmesine olanak sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- Ameli, S. R., & Kharazmi, Z. N. (2017). The significance of Muslim women in American foreign policy case study: Hillary Clinton's prophecy for women of science in MENA. *Women s Studies International Forum*, 61, 20-27.
- Brown, S. (2001). Authoritarian Leaders and Multiparty Elections in Africa: How Foreign Donors Help to Keep Kenya's Daniel Arap Moi in Power. *Third World Quarterly*, 22(5), 725-739.
- Carothers, T. (1999). Aiding Democracy Abroad: The Learning Curve. JSTOR. doi:<https://doi.org/10.2307/j.ctt6wpj7p>.
- Cavell, C. (2002). Exporting 'Made in America' Democracy: The National Endowment for Democracy & U.S. Foreign. University Press of America.
- Dalacoura , K. (2010). US Foreign Policy and Democracy Promotion in the Middle East: Theoretical Perspectives and Policy Recommendations. *Ortadoğu Etütleri*, 2(3).
- Department, U. S. (2021). Serbia. United States: Office of the Coordinator of U.S. Assistance. Retrieved 7 10, 2024, from https://www.state.gov/wp-content/uploads/2021/09/Serbia_FY-2020-Country-Assistance-Fact-Sheet.pdf
- Dalacoura, K. (2005). US democracy promotion in the Arab Middle East since 11 September 2001: a critique. *International Affairs*, 81(5), 963-979.
- European Commission. (2024). Serbia 2024 Report. Brussels: European Union.
- Finkel, S. E., Pérez-Liñán , A., & Seligson, M. A. (2007). The Effects of U.S. Foreign Assistance on Democracy Building, 1990-2003. *World Politics*, 53(3), 404-438.
- Fowler, M. (2015). A Brief Survey of Democracy Promotion in US Foreign Policy. Taylor & Francis, Ltd., 227-247.
- ifes.org. (2024, 6 3). Retrieved from <https://www.ifes.org/news/rapid-response-protects-serbian-voters>
- Interesse, G. (2024, 6 28). China Briefing. Retrieved from <https://www.china-briefing.com/news/china-and-serbia-sign-free-trade-agreement-bilateral-trade-and-investment-outlook/>
- Önsoy, M., & Baba, G. (2018). One Size Does Not Fit All: An Analysis of US and EU Democracy Promotion in the Western Balkans. *Gazi Akademik Bakış*, 11(22), 15-39.
- Nau , H. R. (2002). At Home Abroad: Identity and Power in American Foreign Policy. Ithaca: Cornell University Press.
- Nye, J. (2020). Yumuşak Güç. Ankara: BB101.
- Pinna, A. (2016). US Democracy Promotion in Serbia and Croatia. In D. Añorve, & S. Burt (Eds.), *Global Perspectives on US Foreign Policy* (pp. 173-199). New York: Palgrave Macmillan.
- Reuters. (2020). reuters.com. Retrieved from <https://www.reuters.com/world/europe/serbias-vucic-thanks-putin-natural-gas-supplies-2024-10-20/>
- Schweller, R. (2000). US Democracy Promotion: Realist Reflections. In M. Cox, J. Ikenberry, & T. Inoguchi (Eds.), *American Democracy Promotion: Impulses, Strategies, and Impacts*. Oxford University Press.

- Scott, J. M., & Steele, C. (2011). Sponsoring Democracy: The United States and Democracy Aid to the Developing World, 1988—2001. *International Studies Quarterly*, 55(1), 47-69.
- USAID. (2020). Country Development Cooperation Strategy (CDCS) - Serbia, 2020-2025. Serbia: USAID. Retrieved 7 6, 2024, from https://www.usaid.gov/sites/default/files/2022-05/External_Serbia_CDCS_2020.pdf
- USAID. (2023). Retrieved from https://www.usaid.gov/sites/default/files/2024-03/Justice%20for%20All%20fact%20sheet%20ENG_1_0.pdf
- USAIDb. (2013). Serbia Country Development Cooperation Strategy 2013 – 2017. Serbia: USAID.
- USAIDc. (2014). Serbia. Serbia: USAID.
- USAIDd. (2014). USAID Serbia Country Profile. Serbia: USAID.
- USAIDe. (2023). Media Innovation. SERBIA: USAID.
- USAIDf. (2024, 6 5). Retrieved from <https://www.usaid.gov/sites/default/files/2024-05/Political%20Processes%20fact%20sheet%20UPDATED%20OCT%202023.pdf>